

פרשת ויחי יעקב

פרק מז

(כט) שים נא ידך. מפורש בדברי אליעזר. פירוש, מפורש שם >שהאדון יושב, והעבד<¹ ידו תחת >ירכנו<² להראות שהוא ברשותו.³ גם חסד ואמת. פירוש, שפירש שם שחסד הוא דבר שאינו חיוב, ואמת⁴ – לקיים דבר החסד.⁵

(ל) ושכבתי עם אבותי. כנוי למיתה. פירוש, בעבור שאמר אחר כן: ונשאתני ממצרים.

בכאן ראיתי לבאר דבר אחד נסתפק אלי ימים רבים, והוא צואת יעקב אבינו ע"ה, אשר צוה לשאתו אחרי מותו ולהעלותו לארץ ישראל⁶ לקברו שם. וכן יוסף בנו צוה להעלות עצמותיו ממצרים בצאתם מהגלות ולקברם בארץ ישראל. ואין ספק ששני חכמים אלו⁷ חכמים גדולים היו, ולא לשוא צרפו צרוף זאת הכוונה, אבל יש בה טעם מספיק לפי הנראה לנו. ואין ספק⁸ כי הגמול והעונש אחרי המות הוא לנפש ולא לגוף. ובאי זה מקום תהיה לגוף קבורה, או גם קבורה לא היתה לו⁹ – הכל שוה אליה, כמאמר החכם כששאלוהו אנה יקברוהו אחרי מותו, אמר: 'מי שצריך אל¹⁰ המקום, יפנהו'. כונתו, כי אין¹¹ מדרך החכמה לבחור מקום לקבורה, ולא לבקש כבוד אחר המות, גם לא קבורה אם לא מפני¹² הבריות. לכן נראה דעתנו בזה הענין.

---

¹ כך בכ"י בגד; בכ"י א: שהעביר שם.

² כך בכ"י בגד; בכ"י א: רשותו.

³ ראה פירוש א"ע לבר' כד, ב.

⁴ בכ"י ד חלק זה מן הפירוש חסר.

⁵ ראה פירוש א"ע לבר' כד, מט.

⁶ כ"י ד מוסיף: למקום קבורת אבותיו ו.

⁷ בכ"י בד: ששני הנכבדים האלה.

⁸ כ"י ב מוסיף: ששני הנכבדים היו מאמינים. כ"י ד מוסיף: ג"כ.

⁹ בכ"י ג 'או גם קבורה לא היתה לו' ליתא; בכ"י ד 'או גם קבורה' ליתא.

¹⁰ בכ"י ד: השיב: מי שיצטרך לו.

¹¹ בכ"י ג ליתא.

¹² כ"י ד מוסיף: כבוד.

ונאמר, כי אין ספק שיעקב אבינו ע"ה היה נביא, ודבר יי בפיהו אמת. וידע צרת זרעו וקץ ישועתם, כדברי רז"ל: ¹³ 'בקש [יעקב אבינו] לגלות ¹⁴ את הקץ' (בר"ר צו, א). ¹⁵ וידע כי בניו יצוו מאת השם יתברך שלא ישובו למצרים, מפני שהשם גאלם ¹⁶ באותות ובמופתים להרכיבם על במותי ארץ. ¹⁷ ואם ישובו שם, יחללו השם, וידמה ¹⁸ שתהיה ארץ ישראל <רעה>, ¹⁹ שלא קיים ²⁰ הבטחתו שאמר: אעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ טובה (ע"פ שמ' ג, יז). ²¹ וחששו ²² יעקב ויוסף ע"ה שהם ²³ יהיו סבה למאן ²⁴ את העם בצאתם ²⁵ משם, או ²⁶ לשובם שם, כי ידוע הוא שקדימת זמן הוא קצת התפארות להמון, כאמרם: אנחנו ואבותנו מתושבי הארץ הזאת זה אלף ²⁷ או אלפיים שנה. כי ייחסו ²⁸ לקלון הגלות אל הגולים ²⁹ מארץ אל ארץ, כאמרם: ³⁰ 'דלא ליקרו לאחונא גלוותא בני גלוותא' (ילק"ש במדבר, רמז תשסח). ³¹ ויתנו מופת על קדימת תושבותם והיות קברות אבותם בארץ ההיא. וכן אמר נחמיה: והעיר קברות אבותי חרבה (ע"פ נחמ' ב, ג). ולכן כווננו שני אלה הנכבדים, אשר על ידם ירדו למצרים ועל

¹³ בכ"י ג' כדברי רז"ל ליתא.

¹⁴ כ"י ב מוסיף: להם.

¹⁵ בכ"י ד המשפט חסר.

¹⁶ כ"י ד מוסיף: משם.

¹⁷ על פי דב' לב, יג.

¹⁸ בכ"י ד: ויראה.

¹⁹ כך בכ"י בגד; בכ"י א ליתא.

²⁰ כ"י ד מוסיף: הש"י.

²¹ בכ"י ב: אעלה אתכם מארץ מצרים לארץ טובה ורחבה (ע"פ שמ' ג, ח); בכ"י ד: אעלה אתכם אל טובה ורחבה וכו'.

²² בכ"י ג: וחשבו.

²³ בכ"י ב: שמא הם.

²⁴ בכ"י ג: להאמין.

²⁵ בכ"י ב: לצאתם; בכ"י ד: לצאת.

²⁶ בכ"י ג ליתא.

²⁷ כ"י א מוסיף: שנים.

²⁸ כ"י ג מוסיף: האנשים.

²⁹ בכ"י ב: העולים.

³⁰ כ"י ג מוסיף: חז"ל.

³¹ בכ"י ב: דלא ליקרו גלותא; בכ"י ג: דלא לקרו לאחונה גלוותא; בכ"י ד: דלא ליקרו גלוותא בני גלוותא.

שמן נקראו כלם³² ובהם יתפארו, להסיר³³ זה הספק, ר"ל שלא יהיו סבה בשום פנים להכשיל זרעם אחריהם להשיבם.³⁴ ורפאו חולי החשש שהוא בהפכו, וצוו אותם שיקברום בארץ ישראל, להראות לבניהם חבוב הארץ הזאת וימשכו לשבת עליה, כי גם שאר³⁵ האבות נקברים שם. ואל זה כוונתו³⁶ רז"ל באמרם למה צדיקים מחבבים³⁷ קבורת ארץ ישראל, אמרו:³⁸ 'דברים בגו: אתהלך לפני יי בארצות החיים (תה' קטז, ט)' (בר"ר צו, ה). ר"ל כי ידוע הוא כי אויר ארץ ישראל טהור וזך מכל אויר שאר הארצות באשר הוא באמצע היישוב, ולכן היושבים עליה מוכנים לבא אל השלמות האנושי ולזכות אל החיים הנצחיים, באמרם:³⁹ 'אזכור דארץ ישראל מחכים' (ב"ב קנח ע"ב). ובאשר האבות מחוייבים לצוות את בניהם ולהדריכם לשמור דרך יי, כאמרו: למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו (בר' יח, יט), היה מכת⁴⁰ המחוייב להם אשר בעת העדרם, שאז⁴¹ העם והבנים מדקדקים במעשיהם ובמאמריהם, יראו חבוב ארץ ישראל ומעלתה, ויבחרו היות קבורתם בתוכה למשכם שישתוקקו לשבת עליה, שהיא 'ארצות החיים' באשר היא מוכנת לעזור האדם שיגיע⁴² במדרגה שידבק בנפרדים, כמו שבארנו,⁴³ ויחיה חיים נצחיים, לא שהצדיקים עצמם הנקברים שם יהיה להם מעלה יותר גדולה בעולם הנפרדים בהקברם שם ויותר קרובים אליהם, מאשר יהיה אם נקברו בחוצה לארץ, כי הנפרדים אינם במקום, וכל המקומות אליהם על ערך אחד בקרוב וברחוק.

---

³² בכ"י ד: גולים.

³³ בכ"י ב: להתיר.

³⁴ בכ"י ד: לשוב אל מצרים.

³⁵ בכ"י ב: ראשי.

³⁶ בכ"י בד: רמזו.

³⁷ כ"י ג מוסיף: את הארץ ו.

³⁸ בכ"י ב: א"ר פלוני; בכ"י ג: אמר ר'.

³⁹ כ"י ג מוסיף: ז"ל.

⁴⁰ בכ"י ב: מכח.

⁴¹ בכ"י ב: שאין.

⁴² בכ"י ד: לעלות אל.

⁴³ ראה לעיל, פירוש אוות נפש לבר' א, כ.

ואחר אשר הגענו לזה, נבאר מאמר⁴⁴ רז"ל הנמשך לזה, והוא אמרם: 'מְתֵי חוּצָה לַאֲרֶץ אֵינָם חַיִּים' (כתובות קיא ע"א). והכוונה בזה, כי גדר האדם: 'חי מדבר מת'.⁴⁵ ולקחו בהבדל האחרון, שהוא 'מת', להבדילו מן הנפרדים, כי בהבדל⁴⁶ 'חי'⁴⁷ מדבר' נבדל משאר הנמצאים השפלים. ור"ל כי אנשי חוצה לארץ אינם יכולים להגיע⁴⁸ אל החיים הנצחיים, לעכירות האויר המתנגד ללמוד החכמות ולהשגת המושכלות, אלא על ידי צער 'גלגול מחלות',⁴⁹ ר"ל כי אם ברוב השקידה ועזיבת התענוגים הגופניים והחמריים והנדת⁵⁰ שנת עיניו, כאמרם: 'אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה' (ברכות סג ע"ב ועוד), ובהבנות ההנחות הצודקות וההקדמות האמתיות, וישמור הסדר ויעלה⁵¹ מדרגה אחר מדרגה. וזהו שרמז ב'גלגול מחלות', כי כמו שהמחלה הוא מקום חשוק, ויותר למתחיל⁵² לבא בתורה <ממקום>⁵³ מאיר,⁵⁴ כאשר הוא נעתק⁵⁵ מן ההפך אל ההפך, כן החכמות האמתיות הם דברים נעלמים ומבהילים המתחיל בעיון, עד שישקוד עליהם ויבין הקדמותיהם ויביא ראיות ומופתים ממשל למשל ומחכמה לחכמה. ואין לומר שרז"ל כוונו בזה המאמר לרמוז שהמתים בחוצה לארץ לא יחיו בזמן תחיית המתים אלא על ידי צער 'גלגול מחלות', שיחפרו תחת הקרקע⁵⁶ בצפרניהם עד שיגיעו לארץ ישראל ויעמדו אז על רגליהם ויעלו מקברותיהם, כמו שיבינו זה

---

⁴⁴ בכ"י ד: דעת.

⁴⁵ ראה מלות ההגיון, שער י'.

⁴⁶ בכ"י ג: במאמר.

⁴⁷ בכ"י ד ליתא.

⁴⁸ בכ"י ג: להשיג.

⁴⁹ ראה כתובות קיא ע"א.

⁵⁰ בכ"י ג: והנדד.

⁵¹ כ"י א מוסיף: אל.

⁵² בכ"י גד: המתחיל.

⁵³ כך בכ"י גד: בכ"י א: ממאור; בכ"י ב: ממקור.

⁵⁴ כ"י ג מוסיף: מאד.

⁵⁵ בכ"י ד: באשר בא.

⁵⁶ בכ"י ד: בקבר.

ההמון, כי הענין הזה הוא רחוק מאד⁵⁷ בעיני, <מפני>⁵⁸ שתחיית המתים הוא דבר מופתי ופלא מפלאות השם ית', ואין לנו מופת⁵⁹ ולא ראייה, רק הגדת הנביאים,⁶⁰ והוא עקר אחד⁶¹ מעקרי התורה, על כן יש לנו להאמין היותו בלי ספק. אבל להגביל⁶² איכותו, ר"ל איך יעמדו ומאי זה מקום יקומו ויציצו ובאי זה זמן זה, אינו מדרך החכמה. ולא יהיה לנו בזה, רק כדמות סברא, ולכן כוונת זה המאמר הוא מה שבארנו לפי הנראה לנו. ונשוב לבאר דברי החכם א"ע.

פרק מח

(יב) **ויוצא יוסף אותם. מאוחר צריך להיות.** פירוש, כוונתו, כי ויקח יוסף את שניהם, וכל סדר הברכה היה קודם: ויוצא, כמו שיפרש: ויקח – 'זכבר לקח' (א"ע, בר' מח, יג). ואחר שברכם, הוציאם: מעם ברכיו.

פרק מט

(ד) **ואין 'פוחזים' הפוך.** נראה שיש מפרש שפירש: <פחז כמים>⁶³, כמו: חופזים, מן:⁶⁴ ויהי דוד נחפז ללכת (שמ"א כג, כו). וא"ע אמר שאינו כן, רק הוא מלשון ריקות.⁶⁵

(יד) **חמור סמוך.** <אל גרם, כאלו אמר: בעל גרם>⁶⁶, **על כן:**⁶⁷ **רובץ,** <כי 'חמור' הוא הפעול>⁶⁸. אבל אם היה חמור מוכרת, יהיה 'גרם' הפעול ו'חמור' הפועל, והיה לו לומר: מרביץ. ויש מפרשים,⁶⁹ כי מצאנו במקום אחר: חמור לחם (שמ"א טז, כ), ופירשו, חמור נושא לחם.

---

⁵⁷ בכ"י ב ליתא.

⁵⁸ כך בכ"י בגד; בכ"י א: כי.

⁵⁹ כ"י ג מוסיף: עליו.

⁶⁰ כ"י ב מוסיף: כן.

⁶¹ בכ"י ב ליתא.

⁶² בכ"י ב: להגדיל.

⁶³ כך בכ"י ד; בכ"י אבג ליתא.

⁶⁴ בכ"י ד: מגזרת.

⁶⁵ בכ"י ג: קלות, כמו: נביאיה פוחזים (צפ' ג, ד), שפירשו, קלי דעת.

⁶⁶ כך בכ"י בד; בכ"י אג ליתא.

⁶⁷ כ"י בד מוסיף: אמר.

⁶⁸ כך בכ"י בד; בכ"י אג ליתא.

⁶⁹ בכ"י ב: ואני הכותב שמעתי. בכ"י ד פירוש זה חסר.

ולכן אמר החכם א"ע, כי אין זה כמוהו, אבל פירושו, שהוא בעל גרם, ולזה⁷⁰ הוא 'רובץ'.

(כב) **בנות צעדה. כמו: זבובי מות יבאיש** (קהלת י, א). ר"ל כל אחת ואחת >וכן יבאיש כל אחד ואחד<.⁷¹

>כג) **בני שלשים. בעבור היות מלת 'בני' סמוכה, הנה היא רביעי.** כי לא אמר: בנים שלשיים.<⁷²

פרק נ

(כו) **שם אותו שם⁷³ אחר.** פירוש, כוונתו כי 'ויישם' מפעל קל,⁷⁴ ועל כן אמר **שם אותו⁷⁵ שם⁷⁶ אחר.** >הוא<⁷⁷ **שהכין לנפשו.** פירוש, אמר זה בעבור קמצות הבי"ת שמורה >הארון<⁷⁸ הידוע.

>חסלה ספר בראשית / עוז ליריאיו ישית<.⁷⁹

---

⁷⁰ בכ"י ב: ובעבור זה; בכ"י ג: ולכן.

⁷¹ כך הנוסח בכ"י דה. בכ"י אב ליתא; בכ"י ג: כן יבאיש שב לכל זבוב וזבוב. הנוסח בכ"י ו: ר"ל ויוסף היה לבן פרת ועשה בנות צעדה כל אחת ואחת במקומה. **גם זבובי מות יבאיש.** ר"ל יבאיש והיה ראוי לומר: יבאישו, כי מלת 'זבובי' רבים ו'יבאיש' יחיד.

⁷² כך בכ"י ד; בכ"י אבג ליתא.

⁷³ בכ"י ב ליתא.

⁷⁴ כ"י ד מוסיף: וחסר הפועל.

⁷⁵ בכ"י ד 'שם אותו' ליתא.

⁷⁶ בכ"י ב ליתא.

⁷⁷ כך בכ"י בגד; בכ"י א: כמו.

⁷⁸ כך בכ"י ב; בכ"י אג ליתא; בכ"י ד: על.

⁷⁹ כך בכ"י בד; בכ"י אג ליתא.